

חיוב תשלומין במוסר. 25.

1. בבא קמא ה. "בשלמא לתנא דידן תנא מנינא" עד "בשלמא לתנא דידן תנא אבות"

בשלמא לתנא דידן, תנא מנינא למעוטי דר' אושעיא, ור' אושעיא תנא מנינא למעוטי דרבי חייא, אלא מנינא דרבי חייא למעוטי מאי? למעוטי מוסר ומפגל. וליתני! בשלמא מפגל, בקדשים לא קמיירי, אלא מוסר מאי טעמא לא תני? שאני מוסר, דדיבורא ובדיבורא לא קמיירי. והא מוציא שם רע דדיבורא הוא, וקתני! דיבורא דאית ביה מעשה הוא. והא עדים זוממין דיבורא דלית ביה מעשה הוא, וקתני! התם אע"ג דלית ביה מעשה, רחמנא קרייה מעשה, דכתיב: בועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.

2. בבא קמא קטז: "ההוא גברא דאחוי אכריא דחטי" עד קיז. "ומנא תימרא" ורש"י ד"ה ואי קנסא"

ההוא גברא דאחוי אכריא דחטי דבי ריש גלותא, אתא לקמיה דרב נחמן, חייביה רב נחמן לשלומי. יתיב רב יוסף אחוריה דרב הונא בר חייא, ויתיב רב הונא בר חייא קמיה דרב נחמן, א"ל רב הונא בר חייא לרב נחמן: דינא או קנסא? א"ל: מתניתין היא, דתנן: אם מחמת הגזלן - חייב להעמיד לו שדה, ואוקימנא דאחוי אחוויי. בתר דנפק, א"ל רב יוסף לרב הונא בר חייא: מאי נפקא לך מיניה אי דינא אי קנסא? א"ל: אי דינא - גמרינן מיניה, אי קנסא - לא גמרינן מיניה. ואי קנסא - הוא דקנסיה רב נחמן משום דרגיל היה בכך לא גמרינן מיניה.

3. תוס' בבא קמא ה. ד"ה למעוטי

למעוטי מוסר כו' - המ"ל למעוטי כופר ושלשים של עבד והא דלא קתני להו משום דבקטלא לא מיירי ומוסר ומפגל אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי מחייב משום קנס בהגזול בתרא (לקמן דף קיז.).

4. בבא קמא צט: "איתמר המראה דינר לשולחני" עד ק. "הי רבי מאיר"

איתמר: המראה דינר לשולחני ונמצא רע, תני חדא: אומן - פטור, הדיוט - חייב, ותניא אידך: בין אומן בין הדיוט - חייב! אמר רב פפא: כי תניא אומן פטור - כגון דנכו ואיסור, דלא צריכי למיגמר כלל. אלא במאי טעו? טעו בסיכתא חדתא, דההיא שעתא דנפק מתותי סיכתא. ההיא איתתא דאחזיא דינרא לרבי חייא, אמר לה: מעליא הוא. למחר אתאי לקמיה ואמרה ליה: אחזיתיה ואמרו לי בישא הוא, ולא קא נפיק לי, אמר ליה לרב: זיל חלפיה ניהלה, וכתוב אפנקסי דין עסק ביש. ומאי שנא דנכו ואיסור דפטירי? משום דלא צריכי למיגמר, רבי חייא נמי לאו למיגמר קא בעי! רבי חייא לפנים משורת הדין הוא דעבד; כדתני רב יוסף: בזהו דעת להם - זה בית חיייהם, את הדרך - זו גמילות חסדים, ילכו - זו ביקור חולים, בה - זו קבורה, את המעשה - זה הדין, אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין. ריש לקיש אחוי ליה דינרא לרבי אלעזר, אמר: מעליא הוא, אמר ליה: חזי דעלך קא סמכינא. א"ל: כי סמכת עלי מאי למימרא? דאי משתכח בישא בעינא לאיחלופי לך, והא את הוא דאמרת: רבי מאיר הוא דדאין דינא דגרמי, מאי לאו ר' מאיר ולא סבירא לך כוותיה! א"ל: לא, ר' מאיר וסבירא לך כוותיה.

5. שבועות מד: "נגזל כיצד" עד "רבי יהודה אומר"

נגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות, הוא אומר: כליי נטלת, והוא אומר: לא נטלתי - הוא נשבע ונוטל; רבי יהודה אומר: עד שתהא שם מקצת הודאה, כיצד? אמר לו: שני כלים נטלת, והוא אומר: לא נטלתי אלא אחד. נחבל כיצד? היו מעידים אותו שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול, ואמר לו: חבלת בי, והוא אומר: לא חבלתי - הרי זה נשבע ונוטל;

6. בבא קמא סב. "בעי אמימר עשו תקנת נגזל במוסר" עד "ההוא גברא דבטש"

בעי אמימר: עשו תקנת נגזל במסור או לא? אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי לא תבעי לך, דמסירות נמי לא דיינינן, אלא כי תבעי לך - אליבא דמ"ד דיינינן דינא דגרמי, עשו תקנת נגזל במסור דמשתבע ושקיל, או לא? תיקו.

7. רמב"ן קונטרס דינא דגרמי (נדפס אחרי חדושינו למכות בהוצאת מכון הרב הרשלר) עמוד קי"ח "ומסתברא דהא מלתא" עד "וזה הטעם נכון"

מסתברא דהא מילתא דאמרינן דינא דגרמי דינא הוא מילתא דאיתמרא בגמ', דגרסינן בפרק הגוזל (קט"ז ב) ההוא גברא דאחוי אכריא דחיטי דבי ריש גלותא, פי' מעצמו, חייביה רב נחמן אמר ליה רב הונא בר חייא דינא או קנסא, פי' דינא דמסור דינא הוא, או קנס שקנסוהו חכמים כיון שהראה מעצמו ולא גמר מינה לדינא דגרמא אחריוני כגון מוחל ומראה דינר ונתיאש ממנה ולא גדרה ולא אפילו לשורף שטרות, אמר ליה אנא מתניתא ידענא אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה דקיימא לן דאחוי אחווי ולא גזל כלום וקרי ליה גזלן, אלמא דינא הוא, וליכא לפרושי קנסא משום דגזלנא עתיקא הוא כדפרש"י ז"ל, דא"כ פשיטא דלא גמרינן מינה למאן דליתיה הכי, וטובא נפקא ליה מינה, ואפשר דמתני' לא פשיט ליה כלום דאמר עובדין מתני' היא, ומיהו כיון דאשכחן ליה לר"מ בעלמא דמחייב בגרמי אפילו שלא במקום קנסא, שמע מינה לר"מ פשיטא דדינא הוא וקיימא לן כותיה.

8. תוס' בבא קמא נד. ד"ה חמור "הקשה הר"ר משה מפונטייז"א" עד סוף התוס'

הקשה הר"ר משה מפונטייז"א ואימא דחמור אתא למעט שטרות ואור"י דלמאן דלא דאין דינא דגרמי אפי' הוא עצמו פטור ולמאן דדאין דינא דגרמי נמי לא מחייב אלא מדרבנן כדמוכח בפרק הכונס (לקמן דף סב.) דמיבעיא ליה אי עשו תקנת גזל במסור או לא ואי דינא דגרמי דאורייתא למה לא עשו תקנת גזל במסור כמו בגזל.

9. בבא בתרא כב: "מרחיקין את הסולם" עד "רב יוסף הוה ליה" ורש"י ד"ה גרמא

מתני'. מרחיקין את הסולם מן השוכך ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ הנמיייה; ואת הכותל מן המזחילה - ד' אמות, כדי שיהא זוקף את הסולם.

גמ'. לימא, מתניתין דלא כר' יוסי, דאי ר"י, הא אמר: זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו! אפילו תימא ר' יוסי, הא אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר: מודי רבי יוסי בגירי דידיה, ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה יתבא בחור וקפצה. והא גרמא הוא! א"ר טובי בר מתנה, זאת אומרת: גרמא בניזקין אסור.

גרמא בניזקין אסור - ואפי' למ"ד (ב"ק דף צח: ק) דלא דאין דינא דגרמי ופטור מלשלם אסור לגרום וכשכא להעמיד גרמא להזיק חברו מעכב.

10. תוס' בבא בתרא כב: ד"ה זאת "ויש ליתן טעם" עד סוף התוס'

ויש ליתן טעם מאי שנא כל הני מדינא דגרמי כגון אחווי אחווי דהגוזל בתרא (שם דף קטז: ושם) ומראה דינר לשולחני ונמצא רע ונפרצה אומר לו גזור ודן את הדין דחייב לר"מ אפילו לא נשא ונתן בידו והשורף שטרותיו של חברו ומוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו וחילק רבינו יצחק לשון אח' דדינא דגרמי חייב היינו שעושה הוא עצמו היזק לממון חברו ועוד חילק דדינא דגרמי דחייב היינו משעת מעשה שבא ההיזק ועל הכל קשה טיהר את הטמא ובעה"ב עצמו עירבן עם פירותיו ואמאי חייב דהוא עצמו אינו עושה היזק בממון חברו וגם באותה שעה שמטהר אינו בא ההיזק ונראה לריצב"א דדינא דגרמי הוי מטעם קנס כדמוכח בירושלמי ולכך כל היזק המצוי ורגיל לבא קנסו חכמים וטעם דקנסו שלא יהא כל אחד הולך ומזיק לחברו בעין והיינו טעמא דמאן דמחייב בהיזק שאינו ניכר ואפשר דבשוגג נמי קניס רבי מאיר כי היכי דקניס במטמא ומדמע אחד שוגג ואחד מזיד.

11. בבא קמא ק. "אלא הא ר' מאיר דתניא מחיצת הכרם" עד ק: משנה

אלא הא ר"מ, דתניא: מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו גזור, נפרצה - אומר לו גזור, נתייאש ממנה ולא גדרה - ה"ז קידש וחייב באחריותו.

12. רמב"ן קונטרס דינא דגרמי:

א12. עמוד קט"ו "עתה הוקשה לנו" עד עמוד קי"ז "ואי קשיא לך הא תנן",

עתה הוקשה לנו מאחר דקיי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי אלמה תנן (גיטין נ"ב ב') המטמא והמדמע והמנסך במזיד חייב בשוגג פטור, ובשוגג אמאי פטור הא דיינינן דינא דגרמי ומה לי שוגג ומה לי מזיד כיון דדינא הוא אדם

מועד לעולם לשלם נזק שלם, ועוד דאמרינן התם בפ' הניזקין דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטורין מ"ט היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק ומפני מה אמרו מזיד חייב כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו, ואמאי הא משום דינא דגרמי מחייב, ועוד דגרסינן התם לימא כתנאי אי היזק שאינו ניכר שמיה היזק או לא, המטמא והמדמע והמנסך בין בשוגג בין במזיד חייב דברי ר' מאיר לאו משום היזק שאינו ניכר שמיה היזק, ודחינן לא משום דקניס שוגג אטו מזיד, ואמאי לר"מ דדאין דינא דגרמי הכי נמי דשמיה היזק דהא מ"מ גורם הוא וחייב.

ומשום הך קושיא איכא מאן דאמר דהא דדאין ר"מ דינא דגרמי משום קנסא הוא דדאין ולא דינא דאורייתא הוא, הילכך בשוגג פטור משום גורם, והיינו דקס"ד התם בגיטין למימר מדמחייב ר"מ מטמא ומדמע בשוגג שמע מינה דסבר היזק שאינו ניכר שמיה היזק, דאי משום גורם פטור, אלא שמע מינה מזיק הוא וחייב, והביאו סמך לדבר זה ממה שמצינו בירושלמי בפרק שבועת הדיינים (פ"ו ה"ו) המקרע שטרותיו של חברו חוץ מדעתו רבי חנינא ורבי מונא חד אמר חייב וחד אמר פטור מ"ד חייב משום קנס ומאן דאמר פטור כסותם פי עידי חברו, פירוש חוץ מדעתו של חברו שלא צוהו בעל השטרות לקרען אלא שהוא קרען שלא מדעתו, וכיון דמאן דמחייב משום קנס מחייב ליה, שמע מינה דינא דגרמי לאו דינא הוא אלא קנסא, ומשום הכי תנן במתני' נפרצה אומרים לו גזור נפרצה אומרים לו גזור כלומר שאלו לא התרינו בו דילמא שוגג הוא ומיפטר.

12ב. "ולפי סברא זו אנן דקייל" עד עמוד קי"ח "ופרוש משנתנו בגזל",

ולפי סברא זו אנן דקייל"ל דלא קנסינן שוגג אטו מזיד לעול. לא דיינינן דינא דגרמי אלא במתכוין להזיק, אבל לא בשוגג.

כתבתי זאת הסברא ואינה נכונה, דאי סלקא דעתך קנסא הוא, מסר ומת או שרף שטרות ומת לא נקנסו בנו אחריו כדאמרינן (גיטין מ"ד ב') במטמא ומדמע, אלא ודאי דינא הוא, ועוד קשיא הא דאמרינן בדריש לקיש דאחוי דינרא לר' אלעא ואמר דאי משתכחא בישא משלם, והא ודאי לא היה מתכוין להזיק ואעפ"כ חייב ואמאי והא קיימא לן דלא קנסינן שוגג אטו מזיד, ואיכא מאן דדחי לן מהא דהואיל וצריך למגמר וקא חזי כלל פושע הוא ומזיק הוא, ואע"פ שזה דבר הגון אין אנו שומעין לו אלא בעלי סברא זו טעו בשקול דעתם וצללו במים אדירים והעלו בידם חרס, ואנן דינא דגרמי קאמרינן ולא קנסא דגרמי.

12ג. עמוד קי"ט "והנך פירכי דפרכינן לעיל" עד "ואף ע"ג דהתם קנסא",

והנך פירכי דפרכינן לעיל לאו כלום נינהו והכי מפריקנא להו. הוי יודע שר"מ סבור שהגורם היזק אע"פ שלא עשה מעשה בידים חייב והיינו דינא דגרמי, אבל מי שלא גרם היזק לא חייב ר"מ, ולפיכך המטמא והמדמע והמנסך וכל היזק שאינו ניכר פטור מן הדין, לפי שאין היזק לא מחמת גרמתו ולא מחמת מעשיו, אבל במחיצת הכרם שנפרצה הרי יש מחמת יאושו שהוא הגורם, ערבוב שהוא מבטל השורה ואוסר תבואתו של זה, והיזק ניכר הוא שמאחר שנתיאש הערבוב אוסרו ואיסורו ניכר לכל, ואע"פ שאתה יכול לעקור הגפנים ולא יהא האיסור ניכר שם, שנוי החוזר לברייתו בכגון זו שנוי הוא והרי נעשה בו מעשה ניכר בגרמתו של זה, ולא דמי למטמא דאגע בהו שרץ, שהערבוב שנוי הוא עד שאתה מחזירו לברייתו, ויש לומר דהאי נמי היזק שאינו ניכר הוא ומשום קנסא מחייב ליה ר' מאיר, שכל הגורם לממונו של חברו שיאסר חייב דומיא דמטמא ומדמע ומנסך ומפגל, והיינו דתניא אומרינן לו גזור משום דבעי התראה כדכתיבנא לאידך סברא,

12ד. עמוד קכ"א "וזו ששנויה במשנת ר' חייא" עד "ואע"ג דתנן אלך לביתי"

וזו ששנויה במשנת ר' חייא ורבי הושעיא אומרינן לו גזור, לאו משום התראה הוא לחייבו, אלא מפני שאינו נאסר אלא א"כ התרו בו דמסתמא לא ניחא ליה דליתערב כרמו בתבואתו של חברו ודעתו לעקור,

13. תוס' בבא קמא ק: ד"ה חייב

חייב באחריותו - אע"ג דהיזק שאין ניכר לא שמיה היזק נראה לר"י דהא חשיב היזק ניכר שהרי ניכר שהוא כלאים כשרואה הגפנים בשדה אבל מטמא טהרות חברו אע"פ שרואין השרץ על הטהרות לא חשיב היזק ניכר דמי יודע אם הוכשרו אבל אין לומר הכא נמי הוי היזק שאין ניכר וקנסוהו כמו במטמא שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו דהכא ליכא למיחש כיון שבעל כרם נמי מפסיד ועוד אי קנס הוא במזיד דוקא היה לו להתחייב.

14. בבא קמא קיני. "ההוא גברא דהוה בעי אחווייה אתידנא דחבריה" עד א"ל רב כהנא עד האידינא"

ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אתיבנא דחבריה, אתא לקמיה דרב, א"ל: לא תחוי ולא תחוי, א"ל: מחוינא ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב, שמטיה לקועיה מיניה. קרי רב עילויה: אבניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר, מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו.

15. סנהדרין עב. משנה

משנה. הבא במחותרת נידון על שם סופו. היה בא במחותרת ושבר את החבית, אם יש לו דמים - חייב, אם אין לו דמים פטור.